

De erkenning voor vaders en moeders als nabestaanden van hun vermoorde kind(eren)

Britt Sijbolts

Studentnummer: s3982726

Afdeling Psychologie, Rijksuniversiteit Groningen

PSB3A-BT15: Bachelor These

Begeleider: dr. C. Gerlsma

Tweede beoordelaar: dr. D.C. Russ

In samenwerking met: A. Feijen, F. Van den hof, J. Van Waveren, M. Veldman en F. Arifaj

21 juni 2022

Een scriptie is een proeve van bekwaamheid voor studenten. De goedkeuring van de scriptie is het bewijs dat de student over voldoende onderzoeks- en rapportagevaardigheden beschikt om af te studeren, maar biedt geen garantie voor de kwaliteit van het onderzoek en de resultaten van het onderzoek als zodanig, en de scriptie is daarom niet per se geschikt als academische bron om naar te verwijzen. Als u meer wilt weten over het in deze scriptie besproken onderzoek en de daarop gebaseerde publicaties waarnaar u zou kunnen verwijzen, neem dan contact op met de genoemde begeleider.

Recognition for bereaved fathers and mothers of their murdered child(ren)

Abstract

This research investigates if there are differences in recognition between mothers and fathers who have lost their child(ren) due to violent crime. This was investigated using an online quantitative questionnaire survey among N=203 Dutch citizens over the age of 18. For all three dependent variables intended to assess 'recognition', the average recognition was higher for homicidally bereaved mothers than for bereaved fathers. However, only one of the dependent variables, 'Recognition items VCS questionnaire' showed a significant difference between mothers and fathers. It shows that Dutch citizens tend to give greater recognition to mothers of murder victims more recognition than fathers. By educating legal institutions and related service providers about the benefits recognizing bereaved parents and the consequences of not recognizing them, the secondary victimization of bereaved parents can be decreased. Furthermore, better attribution of care to bereaved mothers and fathers can be achieved by increasing awareness of how they differ from each other. In future studies, it is recommended to examine the behavior of lawyers, judges, and care providers to get an accurate understanding of what is actually recognized for bereaved parents.

Keywords: Recognition, fathers, mothers, violent crime, homicide, bereaved parents, relatives

Samenvatting

In dit onderzoek wordt onderzocht in welke mate er een verschil zit in het krijgen van erkenning tussen vaders en moeders die hun kind verloren hebben door een geweldsmisdrijf. Dit is onderzocht aan de hand van een online kwantitatief vragenlijstonderzoek N=203 onder Nederlanders boven de 18 jaar. De drie afhankelijke variabelen die waren ontworpen om ‘erkenning’ te meten, toonden aan dat de moeder van het vermoorde slachtoffer gemiddeld hoger scoorde op erkenning dan de vader van het vermoorde slachtoffer. Echter, alleen de variabele ‘Erkenning items VCS-vragenlijst’ liet een significant verschil zien voor vrouwen. Dit suggereert dat de Nederlandse samenleving de moeders van moordslachtoffers meer erkenning geeft dan de vaders van moordslachtoffers. Door juridische instellingen en betreffende dienstverleners bewust te maken van de voordelen van het geven van erkenning en de negatieve gevolgen van het niet geven van erkenning, kan secundaire victimisatie van nabestaanden worden verminderd. Daarnaast kan het bewust maken van dienstverleners van het feit dat er een verschil kan zijn tussen vaders en moeders van slachtoffers, zorgen voor een betere toekenning van zorg aan de nabestaande. Aanbevelingen voor vervolgstudies zijn dat er gekeken kan worden het gedrag van juristen, rechters en zorgverleners, om meer inzicht te krijgen van de daadwerkelijk erkenning die gegeven wordt aan ouders als nabestaanden.

Trefwoorden: Erkenning, vaders, moeders, geweldsmisdrijf, nabestaanden

De erkenning voor vaders en moeders als nabestaanden van hun vermoorde kind(eren)

Volgens het Centraal Bureau van Statistiek (2020) is gebleken dat in 2020 121 Nederlanders zijn omgekomen door moord of doodslag. Hiervan waren 18 slachtoffers onder de 20 jaar oud. Ondanks dat dit een sterke daling is geweest in vergelijking met de jaren 2000-2004, waarin het aantal slachtoffers op gemiddeld 236 Nederlanders lag per jaar, is het nog steeds belangrijk om te denken aan de zorg voor de nabestaanden van deze slachtoffers. Bovendien is sinds 2019 het aantal slachtoffers onder de 20 jaar toegenomen van 10 naar 18.

Nabestaanden van levensdelicten, ook wel *co*-slachtoffers genoemd, worden door Miranda, Molina en MacVane (2003) beschreven als personen die speciale verwantschapsbanden hadden met de vermoorde persoon, en die daarom niet alleen het slachtoffer zijn van het verlies van iemand, maar ook van de traumatische omstandigheden van die vroegtijdige en gewelddadige dood. Gross (2007) beschrijft dat de bezorgdheid over hoe adequaat ingespeeld kan worden op de behoeften van nabestaanden van doodslag of moord toeneemt. Er zijn gemiddeld 6 à 10 familieleden die *co*-slachtoffer worden na een moord of doodslag (Gross, 2007).

Gevolgen voor nabestaanden van dodelijk geweld

Moord of doodslag is een traumatische gebeurtenis die nabestaanden ernstig treft. Angst, depressie en PTSS zijn veelvoorkomende gevolgen na het gewelddadige overlijden van iemand uit je familie (Connolly & Gordon, 2015). Erkenning krijgen voor het slachtofferschap als nabestaande kan het mentale welzijn van nabestaanden bevorderen door gepaste ondersteuning te bieden (Connolly & Gordon, 2015). Nabestaanden worden vaak vergeten, aangezien nabestaanden mogelijk ‘minder zichtbare’ slachtoffers blijken dan directe slachtoffers. Het weinig ‘gezien worden’ als slachtoffer kan de verwerking voor nabestaanden moeilijker maken (Van Wijk et al., 2013).

Volgens Lenferink et al. (2018) komen de symptomen depressie en PTSS veel voor bij mensen in een complexe rouw. Als de reacties op rouw leiden tot beperkingen en angst in het leven, wordt dit aangeduid als Persistent Complex Bereavement Disorder (PCBD). Deze PCBD gaat vaak samen met depressie en PTSS. Morris, Fletcher en Goldstein (2018) verklaren PCBD in termen van het moeilijk

kunnen aanpassen aan verlies. Kenmerken van PCBD zijn het intens verlangen naar het slachtoffer, verdriet, aanhoudende herinneringen van de overledene en het niet kunnen accepteren van het verlies. Complexe rouw staat vaak in relatie met een traumatische gebeurtenis, zoals het onverwachts verliezen van een kind.

Kenmerken van het ‘ideale slachtoffer’

Erkenning voor slachtoffers van geweld is onder andere afhankelijk van culturele maatstaven en stereotypen (Christie, 1986). Christie (1986) beschrijft het ‘ideale slachtoffer’ als een volkomen onschuldige, hulpeloze oude of juist erg jonge, maar in ieder geval fragiele dame. Ook kan de dader kenmerken hebben die meewerken aan het ‘ideale slachtoffer’. Deze kenmerken zijn bijvoorbeeld groot en kwaadaardig zijn, onbekend zijn en geen relatie hebben met het slachtoffer. Christie (1986) constateert dat slachtoffers met bovenstaande kenmerken gemakkelijker, sneller en eenduidiger erkenning van anderen krijgen als slachtoffer dan slachtoffers die op één of andere wijze van dit ‘ideaalbeeld’ afwijken. Het ‘ideale slachtoffer’ is volgens Van Dijk (2009) onschuldig, lijdt hevig maar is toch bereid zijn of haar dader te vergeven. Van de samenleving wordt het tonen van respect en compassie door slachtoffers verwacht. In de visie van Van Dijk (2009), draagt het ideale slachtoffer geen wraak bij zich en staat er voor open om de dader te ontmoeten en zijn/haar verontschuldigen aan te horen en te vergeven.

Het verschil tussen gevolgen van dodelijk geweld tussen vaders en moeders

In het huidige onderzoek wordt onderzocht wat de kerneigenschappen van de ‘ideale nabestaande’. De vraag is of er voor nabestaanden soortgelijke maatstaven zijn als voor ‘ideaal slachtofferschap’ bestaan. In het huidige onderzoek wordt de focus gelegd op vaders en moeders als nabestaanden.

Het verlies van een kind kan een ernstige impact hebben op het welzijn van de ouders. Pohlkamp, Kricbergs en Sveen (2019) hebben onderzoek gedaan naar langdurige rouw en psychologische gezondheid van vaders en moeders na het verlies van hun kind(eren). Zij onderzochten symptoomniveaus van langdurige rouwstoornis, depressie, posttraumatische stress en slapeloosheid bij nabestaanden. Moeders en vaders werden gevraagd om elk jaar in de eerste vijf jaar na het verlies van hun kind een

vragenlijst in te vullen waarin de bovengenoemde psychologische symptomen werden gemeten. Deze studie vond dat de ernst van langdurige rouw, depressie, posttraumatische stress en slapeloosheid verschilden voor vaders en moeders. De moeders rapporteerden meer langdurige rouw, depressie en posttraumatische stress dan de vaders, maar er werd geen verschil gevonden met betrekking tot slapeloosheid. De gevonden verschillen tussen vaders en moeders werden daarnaast alleen in het eerste jaar na de moord gevonden; vijf jaar na het verlies was de ernst van de symptomen nagenoeg gelijk voor vaders en moeders. Pohlkamp, Kreicbergs en Sveen (2019) vonden dat moeders hoger scoorden op het aannemen van een verlies-georiënteerde coping, waarin zij de nadruk leggen op verdriet en het uiten van emoties, dan vaders. De vaders scoorden in dit onderzoek hoger op externe coping; zij hielden zich meer bezig met praktische zaken.

Sidmore (2000) heeft onderzoek gedaan naar de mate van rouw bij ouders die hun kind verloren hebben. Zij onderzocht het verschil tussen de ernst van rouw tussen vaders en moeders van een overleden kind. Dit werd onderzocht door middel van de Grief Experience Inventory (Sanders, Mauger & Strong, 1985). De GEI is in 1979 ontwikkeld door Sanders, Mauger en Strong en staat bekend als het enige instrument dat beschikbaar is om de dood te meten in relatie tot verdriet. Deze test bestaat uit 135 waar/niet waar stellingen met betrekking tot (complexe) rouw. Uit dit onderzoek bleek dat de moeders meer geneigd waren om een langer rouwproces te hebben dan de vaders. De moeders droegen namelijk langer bedroefde gevoelens met zich mee dan de vaders.

Schwab (1996) maakte ook gebruik van de GEI om het verschil in rouw tussen vaders en moeders als nabestaanden te onderzoeken. In dit onderzoek werden koppels onderzocht die hun kind hebben verloren naar aanleiding van kanker, een ongeluk, zelfmoord, moord, aids, wiegendood, doodgeboorte of andere chronische of acute ziekten. Schwab (1996) vond dat moeders hoger scoorden op intense rouw dan vaders. De moeders scoorden op de GEI ook hoger op pijn, wanhoop en vijandigheid. Daarnaast was gevonden dat moeders een hogere score hadden op schuldgevoel. Moeders hadden minder controle over de expressie van hun emoties, waren meer bezig met de gedachten aan de overleden en ervoeren meer verwarring in vergelijking tot mannen.

De mate van rouw bij ouders die hun kind verloren hebben en het omgaan met deze rouw kan dus verschillen voor vaders en moeders. Moriarty, Carroll en Cotroneo (1996) onderzochten de verschillen in reacties op rouw tussen partners betreffende de dood van hun kind. Bevindingen uit het onderzoek waren dat vrouwen significant meer angst en intense rouw ervoeren dan mannen.

Uit de eerdere onderzoeken bleek dat vaders en moeders anders met hun verdriet omgaan omtrent het verlies van een kind in hun eerste jaar. Chen et al. (2021) vonden ook aanwijzingen dat vaders en moeders anders omgaan met het verdriet over hun verloren kind. Volgens de auteurs waren de primaire verzorgers voor kinderen voornamelijk vrouwen; het verlies van een kind kan daardoor zorgen voor een dreiging van hun identiteit. Het aanpassen aan het leven zonder het verloren kind kan erg uitdagend zijn voor moeders. Dit effect kan groter zijn als het gaat om alleenstaande moeders of moeders met een klein sociaal netwerk. De onderzoekers vonden dat de moeders hoger scoorden op de mate van stress dan de vaders als nabestaande. (Chen et al., 2021).

Chen et al. (2021) vonden dat vaders hoger scoorden op het verdringen van hun emoties en het aannemen van onthechting of ontkenning als coping strategieën dan vrouwen. Dit kan leiden tot onbewustheid van psychische problemen en tot het niet reageren op psychische problemen (Chen et al., 2021). Een mogelijke verklaring voor dit rouwproces zou volgens Chen et al. (2021) kunnen komen doordat mannen een meer culturele en sociale barrière ervaren in het zoeken naar medische hulp voor mentale problemen. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat als de vader de enige broodwinner in het huis is, de vader meer werk op zich kan nemen om de orde van het leven terug te krijgen, waardoor er weinig tijd zal zijn voor verdriet of zijn eigen zorg (Chen et al., 2021). Het zoeken naar een behandeling kan dus volgens Chen et al (2021) te maken hebben met een combinatie van de mate van kwetsbaarheid, omgaan met stress, hulp zoeken en rolverwachting in de zorg van het kind.

De erkenning en zorg voor nabestaanden

Het is belangrijk dat nabestaanden erkenning krijgen. Gekoski, Adler en Gray (2013) onderzochten wat de ervaringen waren van vrouwen die als nabestaanden te maken kregen met criminele justitie en sociale instanties. Ongepaste behandelingen, reacties, gedragingen en acties door criminele

justitie en/of sociale instanties kunnen de oorspronkelijke trauma's van nabestaanden verergeren (Gekoski, Adler & Gray, 2013). De onderzoekers stelden dat nabestaanden behandeld zouden moeten worden met waardigheid, begrip en respect. Als deze verwachtingen uiteindelijk niet waar blijken te zijn, kunnen nabestaanden gevoelens ervaren van teleurstelling en boosheid en opnieuw het gevoel van een slachtoffer krijgen. Het opnieuw ervaren van slachtofferschap wordt ook wel secundaire victimisatie genoemd. Gevoelens van secundaire victimisatie kunnen ontstaan als de behoeften van nabestaanden niet worden erkend. Behoeften van nabestaanden bestaan volgens de onderzoekers onder andere uit zorg, steun en betrokkenheid. In een rechtszaak worden voornamelijk de twee partijen, eiser en gedaagde, erkend. Gekoski, Adler en Gray (2013) stellen dat nabestaanden hierdoor geconfronteerd worden met een rechtssysteem waarin zij geen wettelijke rechten of status hebben. Nabestaanden voelen zich niet erkend, en kunnen alleen hun verhaal kwijt als zij gezien worden als getuige. De onderzoekers stellen dat een betere communicatie naar nabestaanden, meer begrip voor de behoeften en erkenning voor nabestaanden, secundaire victimisatie kan voorkomen.

Van Wijk, Van Leiden en Ferwerda (2017) hebben onderzoek gedaan naar de problemen waarmee nabestaanden, die hun kind verloren hebben door moord of doodslag, te maken krijgen. De onderzoekers stellen dat de emotionele en psychologische problemen van nabestaanden kunnen verergeren tijdens een strafrechtelijke procedure. Nabestaanden van moordslachtoffers tonen intensere psychologische problemen in tegenstelling tot nabestaanden die hun kind op een andere manier hebben verloren (Van Wijk, Van Leiden & Ferwerda, 2017). Dergelijke problemen zijn PTSD en een hoger risico op langdurige depressie. Vrouwen ervaren hierbij intensere rouw symptomen dan mannen. De manier waarop juridische autoriteiten omgaan met de nabestaanden kan de psychologische problemen verbeteren of juist verergeren (Van Wijk, Van Leiden & Ferwerda, 2017). De onderzoekers vonden dat nabestaanden vaak het gevoel hadden dat zij niet serieus werden genomen door juridische instituties en er geen erkenning was voor hun gevoelens. Zorg en steun voor de nabestaanden, zowel tijdens als na het proces, kunnen helpen om de mentale gezondheid van nabestaanden te verbeteren.

Huidige onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen of de erkenning die toegekend wordt aan vaders van slachtoffers en moeders van slachtoffers van elkaar verschillen. De bevindingen van dit onderzoek zouden professionals die werken met ouders van slachtoffers, maar ook mensen in de nabije omgeving van nabestaanden kunnen informeren en bewust kunnen maken van verschillen in de erkenning van ouders van slachtoffers. De onderzoeksvraag luidt: In hoeverre zijn er verschillen in de mate van erkenning voor vaders en moeders die hun kind verloren door een geweldsmisdrijf? De hypothese hierbij is dat moeders als nabestaande van een vermoord kind meer erkenning en zorg krijgen dan vaders. Om reden dat in eerdere onderzoeken naar voren is gekomen dat vrouwen eerder naar hulp zoeken dan mannen, door de sociale barrière die mannen voelen om mentale hulpverlening te zoeken (Chen et al., 2021). Daarnaast bleek dat vrouwen eerder en intensere gevoelens van rouw uiten dan mannen, die eerder geneigd zijn een interne coping met ontkenning van verdriet aan te nemen (Pohlkamp, Kreicbergs & Sveen, 2019; Chen et al., 2021). Tenslotte worden vrouwen volgens Christie (1986) gezien als het ideale slachtoffer; dit zou ook het geval kunnen zijn voor nabestaanden.

Hypothese 1. moeders als nabestaande van een vermoord kind krijgen meer erkenning en zorg krijgen dan vaders als nabestaande van een vermoord kind.

Methode

Procedure en onderzoeksdesign

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van een online kwantitatief onderzoek met een experimenteel design. De benodigde data is verzameld middels het verspreiden van een online vragenlijst met bijbehorende wervingsbrief. Alle participanten hebben deze vragenlijst op eigen gelegenheid ingevuld. Bij aanvang van het onderzoek heeft iedere participant een toestemmingsformulier (*informed consent*) gelezen en ondertekend. Vervolgens werden de participanten doorgeleid naar de vragenlijst. Deze bestaat uit drie delen. Het eerste deel van de vragenlijst betreft 41 stellingen over slachtoffers en nabestaanden. De participanten dienden hier aan te geven of bepaalde slachtoffers/nabestaanden meer of minder erkenning verdienen dan gemiddeld. Het tweede deel van de

vragenlijst betreft een willekeurige toewijzing aan één van de elf vignetten. De vignetten zijn in beginsel identiek, maar variëren allemaal op het gebied van één specifieke variabele (de leeftijd van het slachtoffer; het geslacht van de nabestaande; de etniciteit van de nabestaande; de relatie van de nabestaande met het slachtoffer; de intentie van het gepleegde delict). Afhankelijk van de conditie lezen deelnemers een vignet met de beschrijving van een delict en een fragment van de bijbehorende nabestaande-verklaring. Vervolgens krijgen ze tien bijbehorende stellingen te zien en wordt er gevraagd om aan te geven hoeveel financiële tegemoetkoming de nabestaande volgens de participant dient te krijgen. Het derde deel van de vragenlijst bestond uit tien stellingen betreffende sociale wenselijkheid. Aan de hand van de gegeven antwoorden wordt onderzoek gedaan naar de mate van erkenning die Nederlanders toekennen aan specifieke slachtoffers/nabestaanden.

Onderzoeksdeelnemers

Aan dit onderzoek hebben in totaal 492 Nederlanders deelgenomen. De deelnemers zijn geworven via een gemakssteekproef. De wervingsbrief en link naar het onderzoek is voornamelijk verspreid via het digitale platform Whatsapp. Gezien het gevoelige onderwerp van het onderzoek, zijn de deelnemers alleen direct benaderd door de onderzoekers. De participanten zullen hierdoor voornamelijk personen zijn uit de directe omgeving van de onderzoekers zijn. De ethische goedkeuring voor dit onderzoek is verschaft door de ethische commissie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Van de 492 onderzoeksdeelnemers zijn er 203 deelnemers overgebleven na controle op leeftijd ($n=17$ was jonger dan 18 jaar), het analyseren van de controlevragen ($n=80$ had minstens één van de twee controlevragen foutief beantwoord)¹ en het controleren van volledigheid ($n=192$ heeft het onderzoek niet geheel ingevuld). De data van deze 203 onderzoeksdeelnemers is gebruikt voor het gehele onderzoek ($M_{leeftijd} = 32$ jaar, $SD_{leeftijd} = 14$ jaar). Daarbij hebben 25 onderzoeksdeelnemers het eerste deel van de

¹ De controlevragen betroffen twee vragen in de vragenlijst, te beantwoorden aan de hand van een 5-punts Likertschaal. In deze controlevragen werd de participant verzocht om ofwel het meest rechter antwoord aan te klikken ('veel minder dan gemiddeld'), ofwel het meest linker antwoord ('veel meer dan gemiddeld'). Aan de hand van deze controlevragen kan worden gecontroleerd of de participanten de vragen daadwerkelijk lezen en nadenken over hetgeen dat zij invullen.

vragenlijst volledig ingevuld, maar zijn ze daarna gestopt, waardoor ze dus niet het deel van de vignetten en sociale wenselijkheid hebben ingevuld. De data van deze 25 onderzoeksdeelnemers wordt wel meegenomen voor de analyse van het eerste deel. Hiervoor wordt in totaal dus data gebruikt van 228 onderzoeksdeelnemers. Van de 228 deelnemers die bruikbare resultaten hebben geleverd is 60% vrouw ($n=136$) en 40% man ($n=92$). De leeftijd van de onderzoek deelnemers varieert van 18 tot 64 jaar ($M_{leeftijd} = 31$ jaar, $SD_{leeftijd} = 14$ jaar). De ethische goedkeuring voor dit onderzoek is verschaft door de ethische commissie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Materiaal

Vragenlijst ‘Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden’

Erkenning voor slachtoffers en nabestaanden werd gemeten met 22 vragen van de Victim Concern Scale (VCS) van Clements et al. (2006) betreffende slachtoffers, 17 zelf geconstrueerde items betreffende nabestaanden, en 2 controlevragen. De items van de VCS meten de mate van bezorgdheid voor verschillende soorten slachtoffers en nabestaanden met als antwoord formaat een 5-punts Likert schaal, een voorbeelditem is ‘Slachtoffers van inbraak en diefstal’. In voorgaand onderzoek (Clements et al., 2006) bleek de VCS voldoende betrouwbaar. De items werden voor dit onderzoek in het Nederlands vertaald en aangevuld met 17 analoge items die betrekking hebben op co-slachtoffers, nabestaanden van directe slachtoffers. Hiervan werden 2 items samengevoegd en vergeleken met elkaar. Deze items betreffen ‘Moeders van slachtoffers’ en ‘Vaders van slachtoffers’. Deze items zijn ‘Moeders van een moordslachtoffer’ en ‘Vaders van een moordslachtoffer’.

In het huidige onderzoek bleek de betrouwbaarheid in termen van interne consistentie zeer goed (*cf.* Nunnally, 1978), met een Cronbach’s alpha van .89 voor de 22 items van de vertaalde Victim Concern Scale van Clements et al. (2006), een Cronbach’s alpha van .94 voor de 17 zelf geconstrueerde items en een Cronbach’s alpha voor de 42 vragen als geheel van .95. Dit geeft aan dat de samengenomen items dezelfde variabele meten en dat de vragenlijst een hoge mate van betrouwbaarheid bevat.

Vignetten

Er werden 11 vignetten geconstrueerd met een korte delict-beschrijving en een deel van de nabestaandenverklaring, gebaseerd op Bosma (2019). De twee vignetten betreffende dit onderzoek verschilden van elkaar op basis van de nabestaande: in het ene vignet was de nabestaande een moeder van het slachtoffer en in het andere vignet een vader van het slachtoffer.

Erkenning voor moeders van nabestaanden vs vaders van nabestaanden

Aan de vignetten zijn twee indices voor ‘erkenning van de nabestaande’ gekoppeld, namelijk de erkenning van de stellingen en een single-item maat ‘erkenning financiële tegemoetkoming’.

De vragenlijst bestaat uit 11 stellingen met betrekking tot de mate van erkenning aan het delict, die worden beoordeeld met een 5-punts Likert-schaal (‘helemaal oneens’, ‘enigszins oneens’, ‘niet eens en niet oneens’, ‘enigszins eens’ en ‘helemaal eens’). Een voorbeelditem is “Ik kan me goed identificeren met de vader van het slachtoffer”. De 11 stellingen voor erkenning bij de vignetten waren voldoende intern consistent (Nunnally, 1978), met Cronbach’s $\alpha = .75$ voor de vader als nabestaanden en $\alpha = .80$ voor de moeder als nabestaande.

De maat voor ‘erkenning financiële tegemoetkoming’ bestaat uit een schuifbalk waarmee onderzoeksdeelnemers kunnen aangeven hoeveel financiële tegemoetkoming uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven de nabestaande volgens de participant dient te krijgen. De financiële tegemoetkoming varieert tussen €1.000 en €35.000 (*cf.* Schadefonds Geweldsmisdrijven).

Sociale wenselijkheid.

Om te controleren voor sociaal wenselijke response bias werd de Nederlandse versie van de verkorte ‘Marlowe-Crowne 2 Social Desirability Scale’ (Crowne & Marlowe, 1960) toegevoegd. Deze bestaat uit 10 items, bijvoorbeeld “Ik doe altijd mijn uiterste best om iemand met problemen te helpen”,

waarop onderzoeksdeelnemers met waar of onwaar antwoorden. De betrouwbaarheid in termen van interne consistentie was in dit onderzoek minder dan voldoende met Cronbach's $\alpha = 0.53$. Deze controle is weggelaten vanwege een twijfelachtige interne consistentie, niet statistisch significant en zeer laag met de indices voor 'erkenning' bleek samen te hangen, zie Tabel 2.

Data-analyse plan

Analyse

Alle statistische analyses worden uitgevoerd met behulp van het programma SPSS (Versie 26.0).

Betrouwbaarheid

Om de data te analyseren wordt er allereerst gecheckt of er homogeniteit is tussen 'Erkenning items VCS-vragenlijst ouders' en 'erkenning stellingen' door middel van *de Cronbach's alpha*,

Toets van de onderzoeksvraag

Om de onderzoeksvraag te meten wordt er een *paired t-test* uitgevoerd tussen de items 'Moeders van nabestaanden' en 'Vaders van nabestaanden' om te onderzoeken of er een verschil zit tussen de erkenning die participanten toekennen aan westerse en niet-westerse nabestaanden.

Er wordt een ANOVA uitgevoerd om te kijken of er een verschil kan worden aangetoond tussen 'Erkenning stellingen vaders' en 'Erkenning stellingen moeders'. Hierbij wordt de correlatie tussen de twee afhankelijke variabelen ook berekend. Als laatste wordt een Mann-Whitney toets uitgevoerd om te kijken of er een verschil kan worden aangetoond tussen 'Erkenning financiële tegemoetkoming vaders' en 'Erkenning financiële tegemoetkoming moeders'.

Resultaten

Beschrijvende analyse

De onafhankelijke variabele ‘ouders van nabestaanden’ is gemeten aan de hand van twee items in de vragenlijst en twee vignetten, namelijk het vignet ‘moeders van nabestaanden’ en het vignet ‘vaders van nabestaanden’. De twee relevante items uit de VCS-vragenlijst zijn ingevuld door 228 onderzoek-deelnemers. Van de 228 deelnemers is 59.4% vrouw ($n = 136$) en 40.2% man ($n = 92$). De leeftijd van de onderzoek-deelnemers varieert van 18 tot 64 jaar ($M_{leeftijd} = 31.44$ jaar, $SD_{leeftijd} = 13.95$ jaar). Het vignet ‘vaders van nabestaanden’ is ingevuld door 19 onderzoeksdeelnemers ($M_{leeftijd} = 33.42$, $SD_{leeftijd} = 14.85$), waarvan 10 vrouwelijk en 9 mannelijk. Het vignet ‘moeders van nabestaanden’ is ingevuld door 18 onderzoeksdeelnemers ($M_{leeftijd} = 39.56$, $SD_{leeftijd} = 15.60$), waarvan 7 vrouwelijk en 11 mannelijk.

De afhankelijke variabele ‘erkenning’ is gemeten aan de hand van de score op de twee relevante items uit de VSC-vragenlijst, de score op de stellingen bij het vignet en de financiële tegemoetkoming bij het vignet. In tabel 1 worden de grootte van de onderzoeksgroep, gemiddelden en standaarddeviaties samengevat van vaders van slachtoffers en moeders van slachtoffers bij een geweldsmisdrijf bij deze variabelen.

Tabel 1.

Beschrijving data afhankelijke en onafhankelijke variabelen

	Vaders van slachtoffers			<i>Moeders van slachtoffers</i>		
	<i>N</i>	Gemiddelde	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>Gemiddelde</i>	<i>SD</i>
Erkenning items VCS-vragenlijst ouders	228	0.75	0.80	228	0.86	0.83

Erkenning stellingen	19	12.21	5.40	18	12.67	6.04
Erkenning financiële tegemoetkoming	17	22981.12	12881.87	18	24995.28	1.69

Tabel 2. *Correlaties en Cronbach's alfa afhankelijke en onafhankelijke variabelen*

	1	2	3	4	5	6	7
1. Erkenning items VCS-vragenlijst ouders	1.00 ($\alpha=0.87$)	0.48*	0.47*	0.49*	0.22	0.20	-0.08
2. Erkenning stellingen vaders	0.48*	1.00 ($\alpha=0.75$)	. ^b	0.70*	. ^b	0.20	0.20
3. Erkenning stellingen moeders	0.47*	. ^b	1.00 ($\alpha=0.80$)	. ^b	0.68**	0.24	0.24
4. Erkenning financiële tegemoetkoming vaders	0.49*	0.70**	. ^b	1.00	. ^b	-0.17	-0.17
5. Erkenning financiële tegemoetkoming moeders	0.22	. ^b	0.68**	. ^b	1.00	0.28	0.28

6. Sociale wenselijkheid vignetten	0.20	0.20	0.24	-0.17	0.28	1.00	1.00
7. Sociale wenselijkheid totaal	-0.08	0.20	0.24	-0.17	0.28	1.00	1.00 ($\alpha=0.68$)

* *Correlatie is significant op 0.05 level (1-tailed)*

***Correlatie is significant op 0.01 level (1-tailed)*

b. Niet van toepassing

De interne consistentie van de 54-itemversie van de VCS uit Clements et al. (2006) vertoonde een uitstekende betrouwbaarheid ($\alpha = 0.98$). De 22 items die vertaald zijn uit deze 54-itemsversie gaf een betrouwbaarheid van $\alpha = 0.89$. Een uitstekende betrouwbaarheid laat zien dat beide versies hetzelfde meten en dus dat er een goede vertaling is geweest van de items. De somscores van de oorspronkelijke VCS vragenlijst zijn significant ($p < 0.001$) met $M = 3.66$ en $SD = 8.53$. De somscores van de zelfgeconstrueerde VCS-vragenlijst zijn ook significant verschillend ($p < 0.001$) met $M = 9.86$ en $SD = 8.89$. Aldus, de gemiddelde score voor directe slachtoffers is significant lager dan de gemiddelde score voor nabestaanden.

De Pearson PM correlatie wees uit dat er een significant, middelmatig verband bestaat tussen de erkenning stellingen en erkenning financiële tegemoetkoming ($r = 0.68$; $p_{\text{eenzijdig}} < .01$), aangevend dat er een positief verband is en beide indices van ‘erkenning’ voldoende sterk met elkaar samenhangen om te kunnen spreken van convergentie. Als de erkenning van de stellingen omhoog gaat, gaat deze ook omhoog bij de financiële tegemoetkoming en vullen de indices elkaar aan.

Toetsende analyses

Erkenning items VCS-vragenlijst

De gemiddelde erkenning van de items VCS-vragenlijst ouders voor vaders en moeders als nabestaande van een moordslachtoffer, worden vergeleken en geanalyseerd met behulp van een gepaarde t-toets. Deze assumpties zijn gecontroleerd en bleken niet geschonden.

Het verschil in erkenning voor moeders van slachtoffers ($M = 0.86$; $SD = 0.83$) en vaders van slachtoffers ($M = 0.75$; $SD = 0.80$) was statistisch significant ($t(227) = 3.12$, $p_{\text{eenzijdig}} = <.001$). Het 95%-betrouwbaarheidsinterval voor het verschil tussen het gemiddelde van beide groepen loopt van 0.04 tot 0.19. Aan de hand van de resultaten kan geconcludeerd worden dat het gemiddelde van ‘erkenning items VCS-vragenlijst ouders’ significant hoger was voor moeders in vergelijking met het gemiddelde van vaders van slachtoffers.

Erkenning bij vaders en moeders

Verskil in erkenning voor vaders en moeders werd eveneens getoetst op basis van de gemeten erkenning op de stellingen (met behulp van ANOVA) en op basis van de financiële tegemoetkoming (met behulp van een verdelingsvrije Mann-Whitney toets).

De assumpties voor een ANOVA bestaan uit normaliteit en homogeniteit van varianties en onafhankelijkheid. Deze assumpties zijn niet geschonden. De assumpties voor de Mann-whitney toets zijn ook niet geschonden.

De ANOVA over de erkenning van de stellingen resulteert de gemiddelden dat vaders van slachtoffers ($M = 12.21$, $SD = 5.40$) enigszins lager scoren dan moeders van slachtoffers ($M = 12.67$, $SD = 5.64$) op ‘erkenning stellingen’. De toets laat zien dat er geen significant verschil is tussen de erkenning voor moeders en vaders van slachtoffers, $F(1,36) = 0.06$; $p_{\text{eenzijdig}} = 0.41$.

De Mann-Whitney toets over de erkenning op basis van financiële tegemoetkoming toont dat het gemiddelde rangnummer 17.12 ($n=17$) voor vaders van slachtoffers is en 18.83 ($n=18$) voor moeders van slachtoffers. De toets toont aan dat er geen significant verschil is tussen het verschil in erkenning voor vaders of moeders; $U = 138000$, $z = .520$, $p = .603$.

Discussie

Er is onderzoek gedaan naar het verschil in erkenning tussen vaders en moeders als nabestaanden van een slachtoffer van een geweldsmisdrijf. Dit onderzoek is uitgevoerd om erachter te komen of vaders van slachtoffers anders behandeld worden dan moeders van slachtoffers. Hierbij gaat het specifiek om vaders en moeders die hun kind hebben verloren aan moord of doodslag. Dit is onderzocht door middel van een online vragenlijst verspreid onder Nederlanders vanaf 18 jaar oud.

Bevindingen

Uit de resultaten is er gedeeltelijke ondersteuning voor de hypothese gevonden. De hypothese veronderstelde dat moeders meer erkenning krijgen dan vaders van slachtoffers. Dit is onderzocht op basis van drie delen in de online vragenlijst. Ten eerste is er een significant verschil gevonden tussen de items “moeders van slachtoffers” en “vaders van slachtoffers” in de zelfgeconstrueerde VCS-vragenlijst. Hierin kregen moeders als nabestaanden significant meer erkenning dan vaders van slachtoffers. Ten tweede is er gekeken naar het verschil tussen vaders en moeders van slachtoffers betreffende erkenning van de stellingen. Hoewel vaders als nabestaanden gemiddeld minder erkenning kregen dan de moeders, was dit verschil niet statistisch significant. Ten derde werden de vragen met betrekking op erkenning financiële tegemoetkoming vergeleken met elkaar. Hoewel vaders als nabestaanden gemiddeld minder erkenning kregen dan de moeders van slachtoffers, was dit verschil niet statistisch significant. Bij de laatste twee toetsen wordt de hypothese aldus verworpen.

Erkenning voor vaders en moeders

De bevinding dat erkenning voor moeders gemiddeld hoger was dan voor vaders is in lijn met verschillende eerdere studies. Lizcano Pabón, Moreno Fergusson en Palacios (2019) onderzochten het perspectief van vaders op het zijn van een nabestaande door perinatale sterfte. De onderzoekers ondervonden dat vaders zich verwaarloosd voelen in ziekenhuizen in tegenstelling tot hun partners die wel zorg kregen. Zij stelden dat mannen een manier zoeken om hun eigen emoties af te stemmen op die van hun partner om hen te ondersteunen tijdens het rouwproces. Hierdoor is vaak de pijn van mannen onzichtbaar voor zorgmedewerkers. Deze resultaten komen overeen met de resultaten uit het onderzoek van Chen et al. (2021). Hierin wordt beschreven dat vaders hoger scoren op het verdringen van hun

emoties en aannemen van ontkenning als copingstrategie in tegenstelling tot moeders. Daarnaast werden in de onderzoeken van Moriarty, Carroll en Cotroneo (1996) en Schwab (1996) duidelijk dat moeders een intensere vorm van rouw ervaren dan vaders. Lizcano Pabón, Moreno Fergusson en Palacios (2019) stellen dat primaire zorgverleners een invloed kunnen hebben op het rouw verlies en mentale gezondheid van mannen. Het is dus belangrijk dat vaders evenveel erkenning krijgen als moeders, hoewel de gevoelens van rouw minder zichtbaar kunnen zijn bij vaders. Toekomstig onderzoek zou kunnen onderzoeken of er interventies zijn die de rouw van vaders zichtbaarder maken, zodat vaders gemakkelijker en genereuzer kunnen worden erkend.

Bestaande literatuur over nabestaanden

Het huidige onderzoek is een aanvulling op de bestaande literatuur over nabestaanden, aangezien de meeste literatuur zich richt op de verschillen tussen vaders en moeders van slachtoffers in de omgang met verlies en het krijgen van zorg. De bestaande literatuur richt zich dus nog weinig op de erkenning voor nabestaanden en het belang hiervan. Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat vrijwel alle gebruikte metingen zelfrapportage waren; dit kan leiden tot een vertekening van de uitslagen. Aangezien mensen soms denken zich anders te gedragen dan ze in werkelijkheid doen (Morling, 2018). Het kan namelijk zo zijn dat een vraag onduidelijk of suggestief is, daarnaast was er ook geen mogelijkheid om vragen te stellen.

Limitaties en aanbevelingen

Met het interpreteren van de resultaten moet er ook rekening gehouden worden met diverse beperkingen. De eerste beperking is dat het huidige onderzoek enkel participanten heeft geworven uit Nederland. Hierdoor kunnen de conclusies en resultaten niet gegeneraliseerd worden naar andere landen. Daarnaast zijn de participanten niet geworven door middel van een random steekproef. Hierdoor kan het zijn dat een groot deel van de respondenten uit Groningen komen, en daardoor niet representatief naar de Nederlandse samenleving. Een aanbeveling voor mogelijk vervolgonderzoek is om dit wel te doen, zodat elk lid van de populatie een gelijke kans krijg om gekozen te worden.

Door de relatief kleine onderzoeksgroep, voornamelijk bij het gebruik van de vignetten, is het huidige onderzoek niet volledig betrouwbaar. Hierdoor kan er niet gegarandeerd worden dat bij een herhaling van het onderzoek dezelfde resultaten naar voren komen. Door in vervolgonderzoeken gebruik te maken van een grotere onderzoeksgroep kan deze beperking verholpen worden. Aangezien bij de vignetten met een kleinere onderzoeksgroep er geen significant verschil gevonden was in erkenning voor vaders en moeders, is het vooral belangrijk om dit verder uit te zoeken. Daarnaast is het mogelijk dat de vignetten meer informatie bevatten dan alleen de variabele die gemeten moet worden, deze stellingen zouden associaties kunnen opwekken.

De variabele ‘erkenning financiële tegemoetkoming’ heeft de limitatie dat de Nederlandse samenleving deze mogelijk lastig vindt om in te vullen. Vanuit meerdere participanten die meededen aan het huidige onderzoek is teruggekomen dat het lastig was om een bepaald bedrag te bepalen voor de betreffende nabestaanden. Bijvoorbeeld omdat zij zelf geen referentiepunt hadden van de hoeveelheid financiële tegemoetkoming die een bepaalde nabestaande normaliter krijgt. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek zou zijn om het onderzoek uit te voeren bij juristen en rechters, aangezien zij de financiële tegemoetkoming bepalen en uitdelen. Op deze manier zou er beter gemeten kunnen worden of er verschil zit tussen de daadwerkelijke financiële tegemoetkoming voor moeders en vaders als nabestaanden.

Als controle op een vorm van vertekening werd een meetinstrument voor sociale wenselijkheid meegenomen in het onderzoek. Echter was deze toets onvoldoende betrouwbaar om zinvol bij te kunnen dragen aan het onderzoek. Een aanbeveling is om bij vervolgonderzoek de originele versie compleet over te nemen, met 33 items, om de betrouwbaarheid te vergroten. Een alternatief is om sociale wenselijkheid te meten op een likert-schaal in plaats van een *forced choice* vragenlijst, om te kijken of dit de betrouwbaarheid vergroot.

Vervolgonderzoek

In vervolgonderzoek kan gebruik worden gemaakt van het observeren van het gedrag van de participanten naar nabestaanden toe. Zo kan er gekeken worden of de Nederlandse samenleving meer

aandacht geeft aan moeders of juist aan vaders als nabestaanden, bijvoorbeeld door blootstelling op sociale media.

Daarnaast kan er achterhaald worden of er ook een verschil te vinden is tussen moeders en vaders van slachtoffers als het gaat om zorg. De zorg die moeders en vaders van slachtoffers krijgen van betreffende zorgverleners tijdens en na de rechtsprocedure kan namelijk veel invloed hebben op de mentale gezondheid (Gekoski, Adler & Gray, 2013). Hier kan dan het gedrag van betreffende zorginstanties geobserveerd worden naar nabestaanden toe. Zo kan er gekeken worden of betreffende zorginstanties anders met moeders van slachtoffers omgaan dan met vaders van slachtoffers, bijvoorbeeld of moeders meer zorg of erkenning krijgen vanuit deze instanties dan vaders van slachtoffers.

Op dezelfde manier kan het gedrag van juristen en rechters geobserveerd worden. Hierin kan er gekeken worden hoeveel financiële tegemoetkoming een moeder als nabestaande krijgt in vergelijking met een vader als nabestaande en of er een verschil zit in hoe de nabestaanden behandeld worden ten opzichte van elkaar.

Aanbevelingen voor in de praktijk

Aanbevelingen voor toepassingen in de praktijk zijn vooral gericht op het krijgen van meer erkenning in juridische instituten en het krijgen van zorg. Primaire zorgverleners en andere betreffende dienstverleners zouden training kunnen krijgen over de impact van het verwerken van verlies van een kind door moord en hoe dit verschilt van het verliezen van een kind op een andere manier. Daarnaast zouden zij training kunnen krijgen over hoe dit verdriet en trauma verergerd kan worden door handelingen van juridische instanties en dienstverleners. Als laatste zou het nabestaanden helpen om meer erkenning te krijgen in rechtszaal. Dit betekent dat zij niet alleen serieus genomen worden als zij getuige waren van de moord, maar ook als de betreffende personen dit niet waren. Deze toepassingen in de praktijk kunnen nabestaanden, van het verliezen van een kind door een geweldsmisdrijf, helpen om het verlies te verwerken en minder symptomen ervaren van PTSD of depressie (Gekoski, Adler & Gray, 2013).

Conclusie

Het doel van het onderzoek was om bewustwording te creëren bij juridische partijen wat betreft vooroordelen in de mate van erkenning voor moeders en vaders als nabestaanden. Er zijn aanwijzingen gevonden dat vaders als nabestaanden mogelijk minder makkelijk en ruimhartig erkenning van hun slachtofferschap krijgen dan moeders. Echter aangezien dit een van de eerste onderzoeken is, zou er nog meer en grootschaliger onderzoek gedaan moeten worden om echt conclusies te kunnen trekken.

Referenties

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021, 27 september). *Minder moorden in 2020, wel meer jongeren vermoord*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/39/minder-moorden-in-2020-wel-meer-jongeren-vermoord#:~:text=Minder%20moorden%20in%20de%20grootste,er%205%20slachtoffers%20minder.>
- Chen, H.-H., Wang, I.-A., Fang, S.-Y., Chou, Y.-J., & Chen, C.-Y. (2021). Gender differences in the risk of depressive disorders following the loss of a young child: a nationwide population-based longitudinal study. *Bmc Psychiatry*, 21(1). <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03421-w>
- Christie, N. (1986). The Ideal Victim. In *From Crime Policy to Victim Policy* (E. Fattah, ed.) pp. 17-31. *Macmillan; Hampshire*.
- Clements, C. B., Brannen, D. N., Kirkley, S. M., Gordon, T. M., & Church, W. T. (2006). The measurement of concern about victims: empathy, victim advocacy and the victim concern scale (vcs). *Legal and Criminological Psychology*, 11(2), 283–295.
- Connolly, J., & Gordon, R. (2015). Co-victims of homicide: a systematic review of the literature. *Trauma, Violence, and Abuse*, 16(4), 494–505. <https://doi.org/10.1177/1524838014557285>
- Crowne, D. P., & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of consulting psychology*, 24, 349–354. <https://doi.org/10.1037/h0047358>
- Gekoski, A., Adler, J. R., & Gray, J. M. (2013). Interviewing women bereaved by homicide: reports of secondary victimization by the criminal justice system. *International Review of Victimology*, 19(3), 307–329. <https://doi.org/10.1177/0269758013494136>
- Gross, B. (2007). Life sentence: Co-victims of homicide. *Annals of the American Psychotherapy Association*, 10, 39–43.
- IBM Corp. Released 2019. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 26.0. Armonk, NY: IBM Corp
- Lenferink, L. I. M., de, K. J., Boelen, P. A., Nickerson, A., & Smid, G. E. (2018). Trajectories of grief,

- depression, and posttraumatic stress in disaster-bereaved people. *Depression and Anxiety*, (2018).
<https://doi.org/10.1002/da.22850>
- Lizcano Pabón, L. D. M., Moreno Fergusson, M. E., & Palacios, A. M. (2019). Experience of perinatal death from the father's perspective. *Nursing Research*, 68(5), 9.
<https://doi.org/10.1097/NNR.0000000000000369>
- Miranda, A. O., Molina, B., & MacVane, S. L. (2003). Coping with the murder of a loved one: counseling survivors of murder victims in groups. *Journal for Specialists in Group Work*, 28(1), 48–63.
- Moriarty, H. J., Carroll, R., & Cotroneo, M. (1996). Differences in bereavement reactions within couples following death of a child. *Research in Nursing & Health*, 19(6), 461–9.
- Morling, B. (2018). Research methods in psychology : evaluating a world of information (Third). W.W. Norton & Company.
- Morris, S., Fletcher, K., & Goldstein, R. (2019). The grief of parents after the death of a young child. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 26(3), 321–338.
<https://doi.org/10.1007/s10880-018-9590-7>
- Nunnally, J. C. (1978). Psychometric theory (2nd ed., Ser. McGraw-hill series in psychology). McGraw-Hill.
- Pohlkamp, L., Kreicbergs, U., & Sveen, J. (2019). Bereaved mothers' and fathers' prolonged grief and psychological health 1 to 5 years after loss-a nationwide study. *Psycho-Oncology*, 28(7), 1530–1536. <https://doi.org/10.1002/pon.5112>
- Sanders, C. M., Mauger, P. A., and Strong, P. N. (1985) A manual for the grief experience inventory. *The Center for the Study of Separation and Loss*. Blowing Rock: North Carolina
- Schadefonds Geweldsmisdrijven: Erkenning geeft kracht. (2022, 3 juni). *Schadefonds Gewelds-misdrijven*. <https://www.schadefonds.nl/>
- Schwab, R. (1996). Gender differences in parental grief. *Death Studies*, 20(2), 103–13.
- Sidmore, K. V. (2000). Parental bereavement: levels of grief as affected by gender issues. *Omega – Journal of Death and Dying*, 40(2), 351–374. <https://doi.org/10.2190/BTGY-A2RE-BEA4-AQ03>

van Dijk, J. J. M. (2009). Free the victim: a critique of the western conception of victimhood.

International Review of Victimology, 16(1), 1–33.

van, W. A., Leiden, I. V., & Ferwerda, H. (2017). Murder and the long-term impact on co-victims: a qualitative, longitudinal study. *International Review of Victimology*, 23(2), 145–157.

<https://doi.org/10.1177/0269758016684421>

Wijk, A. P. van, Leiden, I. van, Ferwerda, H., Smulders, A., & Schaap, W. (2013). Over leven na de moord : de gevolgen van moord en doodslag voor de nabestaanden van de slachtoffers en de ondersteuning door slachtofferhulp nederland (Ser. Bekereeks). *Bureau Beke*.